

УДК 329 (52)(045)

Т. І. Сергієнко
*кандидат політичних наук,
доцент кафедри менеджменту організації та управління проектами
Запорізької державної інженерної академії*

ПАРТІЙНА СИСТЕМА ЯПОНІЇ: НА ШЛЯХУ ДО ЗМІН

Постановка проблеми. Характерною рисою Японія протягом всього її історичного розвитку була відданість традиціям у всіх сферах життя. Однак з розвитком процесів глобалізації та зростанням взаємозалежності країн світу традиційний уклад починає проявляти свою неефективність, що призводить до зростання кризових явищ у всіх сферах суспільного життя країни та поступової активізації трансформаційних процесів. На нинішньому етапі активних змін зазнає і партійна система Японії, що у свою чергу впливає не лише на політичне життя, але й на подальшу стратегію розвитку країни у цілому.

Аналіз останніх досліджень. Питання щодо розвитку політичної та партійної систем Японії на сьогодні є актуальним серед науковців різних шкіл. Серед дослідників, які вивчають зміни у партійній сфері Японії, можна виділити К. Кавамура, Х. Мураками, Д. Стрельцова, В. Кістанова. Еволюційні процеси в окремих партіях розглядаються у роботах С. Кавато, Е. Молодякової, Т. Іванець. Однак, враховуючи той факт, що на сучасному етапі процеси у партійній системі Японії знаходяться в активній стадії, існують об'єктивні причини для подальшого їх вивчення.

Метою статті є аналіз етапів розвитку сучасної партійної системи Японії з 90-х років ХХ століття до сьогодні та виділення характерних особливостей, які виникали на різних етапах її еволюції.

Виклад основного матеріалу. Японську партійну систему протягом тривалого часу відзначала стабільність та власна унікальністю. У країні сформувалася та ефективно діяла політична система, яка передбачала одноособове домінування у політичному житті однієї партії – Ліберально-Демократичної партії Японії (ЛДПЯ). Саме вона утримувала монополю владу протягом 38 років (зі свого утворення у 1995 році і до відсторонення від влади «семипартійною коаліцією» у липні 1993 році) [1]. Ця партійна система Японії у типологізації італійського дослідника Дж. Сарторі отримала назву «система з партією гегемоном» [2].

Домінантна позиція ЛДПЯ зберігалася, по-перше, завдяки її вмінню забезпечити легітимність влади, не вдаючись відкрито до антидемократичних процедур, та використанню цілого ряду політичних технологій, серед яких особлива електоральна політика, що передбачала переведення передвиборчої кампанії на рівні окремих кандидатів, використання образу партії як бренду, орієнтацію на «тверді голоси». По-друге, існування феномену фракційності у середині ЛДПЯ забезпечувало ефект плюралістичності думок. По-третє, партійні ротації виступали механізмом оновлення іміджу партії [1].

Однак, 90-ті роки ХХ століття ознаменуватися загостренням ситуації у всіх сферах суспільного життя Японії. ЛДПЯ почала показувати свою неефективність

у вирішенні виникаючих проблем, що доповнювалося політичними скандалами та сприяло подальшому падінню її рейтингу. Однак жодної політичної альтернативи в Японії на той час не було. «Семипартійна коаліція», яку ми вже згадували раніше, являла собою ідеологічно розрізнену структуру, яка не могла ефективно функціонувати, що дозволило вже у 1994 році ЛДПЯ повернути собі владу, сформувавши коаліцію зі своїм головним конкурентом – Соціалістичною партією Японії [3]. У результаті, ситуація у партійній системі Японії складалася наступним чином: з одного боку на той період не існувало жодної політичної сили, яка б реально могла скласти конкуренцію ЛДПЯ або хоча б мала більш менш вагомий політичний вплив в японському суспільстві, з іншого боку період одноособової гегемонії ЛДПЯ також вже залишився у минулому, що свідчило про втрачання ЛДПЯ рівня впливу на японський електорат.

Крім того, продовжували зростати кризові явища в основних сферах суспільного життя, які у 1997 році погіршилися азійською економічною кризою, яка сильно вдарила по країнам Південної та Східної Азії. Нові виклики сприяли активізації процесів у партійній системі. У 1998 році на політичній арені Японії з'являються одразу два нових гравця: правоцентристська Нова Комейто, яка майже одразу стала вірним союзником ЛДПЯ – їхня співпраця у рамках коаліції продовжується і на сучасному етапі, та лівоцентристська ліберальна Демократична партія Японії (ДПЯ), яка стала головним конкурентом ЛДПЯ на політичній арені.

Вже на початку ХХІ століття розвиток партійної системи Японії можна було охарактеризувати як протистояння між двома основними силами – правою коаліцією ЛДПЯ і Новою Комейто та лівою Демократичною партією Японії. Серед особливостей ДПЯ можна визначити те, що вона стала реальним конкурентом правим силам, що знаходилися при владі: кількість її представників у Парламенті складала приблизно половину від кількості представників правлячої коаліції. Так, наприклад, у 2000 році ЛДПЯ та Нова Комейто мали 268 депутатів у нижній палаті, а ДПЯ – 129; у 2003 – правляча коаліція отримала 271 мандат, а опозиційна ДПЯ – 177 [9]. При цьому інші опозиційні партії, представлені у Парламенті, а саме Комуністична партія Японії та Соціал-Демократична партія Японії, мали, у порівнянні з ДПЯ, зовсім незначну кількість представників: у 2000 році відповідно 20 і 19 депутатських мандатів, а в 2003 – 9 та 6 депутатських мандатів [9].

Тобто така поляризація у політичному житті створювала умови для можливого формування двопартійної системи в Японії. Особливо активно ці перспективи стали обговорюватися після масштабної перемоги ДПЯ на виборах 2009 року, коли опозиція отримала

308 місць у Парламенті та вперше сформувала Уряд не на принципах широкої коаліції та без участі ЛДПЯ [9].

Крім того, 2009 рік ознаменувався появою у політичній сфері Японії нового феномену – «правопопулістської» партії, яка у цей час була представлена «Вашою партією» [9]. Взагалі, розвиток популізму на сучасному етапі є загальносвітовою тенденцією, яка охопила всі країни. При чому особливої популярності набувають саме праві ідеї. У кожному окремому регіоні та країні популістські партії мають свою специфіку. Так, наприклад, в Європі основною рисою популістських партій є євроскептицизм, невдоволення мультикультуралізмом та слабкою міграційною політикою [4]. В Японії розвитку популістських ідей передувало розчарування населення у правлячій партії, її неспроможності адекватно реагувати на виклики, економічні та соціальні негаразди, що додатково загострювалося світовою фінансовою кризою 2008 року. Своєю головною метою правопопулістські партії Японії ставили досягнення децентралізації, реформування Конституції, відміну заборони мати власну армію, зменшення ролі бюрократії та збільшення значення регіонів [10, с. 156].

Період правління ДПЯ відзначився подальшою дестабілізацією у партійній сфері. За період правління з 2009 по 2012 рік демократи не тільки не змогли стабілізувати ситуацію, але й розчарували власних виборців. Серед їх прорахунків можна назвати наступні: невиконання власних передвиборчих обіцянок, невміння швидко та ефективно реагувати на кризові ситуації, наприклад, на ситуацію з землетрусом та аварією на АЕС Фукусіма у 2011 році, програшна зовнішня політика, яка призвела до проблем у відносинах з ключовим партнером США та охолодження у відносинах з азійськими країнами, політична нестабільність та внутрішнє протистояння у середині ДПЯ, відсутність більшості в органах місцевого самоврядування [5, с. 93].

Подальше розчарування у ключових політичних силах сприяло поширенню підтримки популістських ідей. Вибори до Палати Представників 2012 року відзначилися появою на політичній арені правопопулістської «Партії Реформації Японії», яка була створена на базі регіональної «Партії Відродження Осака» та одразу ж отримала 54 місця у нижній палаті Парламенту, майже наздогнав ДПЯ, яка отримала 57 [9].

Взагалі, вибори 2012 року стали одними з переломних для партійної системи Японії. Саме у цей час виникають основні елементи, які будуть визначати розвиток Японії у наступні роки. По-перше, повернення до влади коаліції ЛДПЯ та Нової Комейто, яку очолив Синдзо Абе, та прийняття нової партійної стратегії, яка формувалася навколо харизматичного лідера, який вмів говорити на зрозумілій широким верствам населення мові та послідовно втулювати власну політичну програму, навіть в умовах, коли певні верстви населення були нею незадоволені. Крім того, ЛДПЯ починає активно використовувати сучасні політехнології, активно використовуються медійні технології для пропаганди ідеї ролі С. Абе у ролі рятувальника Японії, візитною карткою стає використання лозунгів і через них створення ілюзії оновлення партійної програми [6].

По-друге, формування двох приблизно рівнозначних за впливом центрів опозиції, серед яких старий лівий ліберальний, представлений на той час ДПЯ, та новий правий популістський, представлений у 2012 році «Вашою партією» та «Партією Реформації Японії». Особливістю останнього є політична нестабільність партій, в яких постійно відбуваються реорганізації, розколи та злиття, однак попри це, сукупний відсоток депутатських місць, які знаходилися у представників правопопулістських партій за результатами трьох останніх виборів до нижньої палати, залишається приблизно однаковий.

По-третє, поширення популістської риторики в електоральній політиці основних політичних сил. Це добре простежується при аналізі девізів та лозунгів, які прописані у програмах політичних сил. Станом на кінець 2016 року політичні лозунги основних на той час парламентських партій звучали наступним чином. У ЛДПЯ у програмі зазначалося «Цим шляхом! Потужно, вперед!». В її головного опонента Демократичної прогресивної партії політичний лозунг проголошував «Економічне відновлення, що починається з людини». «У сподіваннях на країну, чисту як сніг» закликала Нова Комейто (у перекладі назва цієї партії звучить як Нова партія чистої політики, тому цей лозунг є дуже символічним). Комуністична партія Японії обрала наступний девіз своєї політичної програми: «Тільки якщо ми разом, майбутнє відкрите». Партія відновлення Японії проголошує «Радикальні реформи – це оновлення», Ліберальна партія стверджує «Життя народу перш за все», «Збережемо серце Японії» закликає Партія серця. Тобто у жодному з цих офіційних лозунгів партій немає прямого політичного послання або стратегії. Більш конкретним є девіз Соціал-Демократичної партії Японії, а саме «Зупинимо абеноміку!», при чому він також є популістським, бо спрямований на емоційну складову – проти «абеноміки», а не за реалізацію власного політичного курсу [7].

Наявні тенденції у розвитку партійної системи Японії підтвердили себе і результатами дострокових виборів до Палати Представників, які були ініційовані С. Абе та пройшли 22 жовтня 2017 року. Треба зазначити, що у порівнянні з виборами до нижньої палати Парламенту 2014 року та до верхньої палати 2016 року у голосуванні не брала участі жодна стара опозиційна сила – як права, так і ліва опозиція були представлені новоутвореними партіями. Так, до ліберальних лівих сил відносилася Демократична Конституційна партія, створена у вересні 2017 року, правий центр об'єднав, з одного боку, Партію відродження Японії, яка утворилася після чисельних трансформації на базі Партії Реформації Японії 2012 року, з іншого, Партію надії, створену також у вересні 2017 року губернатором Токіо Ю. Коїке [11].

Таким чином, у результаті виборів 2017 року закріпилася та схема розташування сил, яка виникла у 2012 році: провладна права коаліція ЛДПЯ та Нової Комейто мала конституційну більшість – 313 місця, а опозиція ділилася на два ідеологічні центри – лівий ліберальний (Демократична Конституційна партія, Соціал-Демократична партія, Комуністична партія) – 69 місць та правопопулістський (Партія надії, Партія відродження Японії) – 61 місце [11].

Висновки. Партийна система Японії наприкінці ХХ – початку ХХІ століть зазнала значних змін, які були обумовлені як зовнішніми факторами, так і тенденціями у внутрішньому розвитку країни. Відбувся перехід від фактично однополюсної партійної системи до системи з декількома центрами впливу. У цих умовах змінюється і механізми електоральної політики: відбувається поступовий відхід від чіткої орієнтації на «тверді голоси» – більшого значення набувають групи електорату, що не визначилися, та політтехнології, спрямовані на залучення підтримки саме цієї верстви виборців. Зростає рівень використання популізму у риторичі всіх партій та продовжується формування партій нового формату, які стоять на правопопулістських принципах. Також треба зазначити, що на сьогодні процеси у партійній системі Японії знаходяться в активній стадії та потребують подальшого осмислення, що створює перспективу для майбутніх досліджень у цій сфері.

Література

1. Стрельцов Д. В. Система доминантной партии в Японии: некоторые уроки исторического опыта. URL: https://mgimo.ru/upload/iblock/37c/js_2016_3_70-85.pdf
2. Sartory G. Parties and Party Systems. A Framework for Analysis. New York: Cambridge University Press, 1976. 257 p.
3. История Либерально-Демократической партии Японии. URL: <http://ediro.ru/istoriya-partii/istoriya-partii/istoriya-liberal-no-demokraticheskoi-partii-yaponii.html>
4. Феномен правого и левого популизма в странах ЕС. Аналитический доклад ОЕПН. URL: https://www.imemo.ru/files/File/ru/materials/Fenomen_doklad1.pdf
5. Іванець Т. М. Вибори до Палати Представників 2012 р.: основні прорахунки Демократичної партії Японії. Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу: Збірник матеріалів Четвертої Інтернет-конференції (28 березня 2014 р.) / Під заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь, 2014. С. 91-94.
6. Стрельцов Д. В. Угрожает ли что-либо власти ЛДП? URL: http://www.ifes-ras.ru/images/js/js_2017_2_75-86.pdf
7. 2017年1月】わかりやすい政党比較！ ～各政党の議席数、政党の方向性やスタンスなどをわかりやすく解説！ URL: <http://saygee.org/compare201612/>
8. Кистанов В. О. Парламентские выборы в Японии: мотивы, итоги, последствия. URL: http://www.ifes-ras.ru/images/js/js_2017_4_80-91.pdf
9. Japan legislative election. URL: <http://psephos.adam-carr.net/countries/j/japan/>
10. Стрельцов Д. В. Япония: политическая модернизация эпохи Хейсей. М.: АИРО-XXI, 2013. 296 с.
11. 2017衆院選 URL: http://www.asahi.com/senkyo/senkyo2017/?iref=com_flash

Анотація

Сергієнко Т. І. Партийна система Японії: на шляху до змін. – Стаття.

У статті аналізується партійна система сучасної Японії. Автор розглядає особливості її розвитку наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Виділяються основні етапи розвитку партійної системи, досліджуються їхні характерні риси на кожному етапі. Аналізуються причини та передумови розвитку трансформаційних процесів у партійній сфері, виділяються основні феномени, які виникали у різні періоди. Особлива увага зосереджується на створенні у 1998 році Демократичної партії Японії та Нової Ко-

мейто, які стали одними з основних гравців на японській політичній арені, та на характеристиці виборів до Палати Представників 2009 та 2012 років, які стали для японської партійної системи переломними. Також автор розглядає особливості розвитку популізму та правих популістських партій в Японії. Стаття приділяє увагу відносинам між ключовими японськими парламентськими партіями на сучасному етапі, аналізує конфігурації, які виникли у партійній системі Японії після останніх виборів до Парламенту, та визначає перспективи розвитку партійної системи.

Ключові слова: Японія, партійна система, партія, правий популізм, вибори.

Аннотация

Сергиенко Т. И. Партийная система Японии: на пути к изменениям. – Статья.

В статье анализируется партийная система современной Японии. Автор рассматривает особенности ее развития в конце ХХ – начале ХХІ столетия. Выделяются основные этапы развития партийной системы, исследуются характерные черты на каждом этапе. Анализируются причины и предпосылки развития трансформационных процессов в партийной сфере, выделяются основные феномены, которые возникали в разные периоды. Особое внимание сосредоточено на создании в 1998 году Демократической партии Японии и Новой Комейто, которые стали одними из основных игроков на японской политической арене, и на характеристике выборов в Палату Представителей 2009 и 2012 годов, которые стали для Японской партийной системы переломными. Также автор рассматривает особенности развития популизма и правых популистских партий в Японии. Статья уделяет внимание отношениям между ключевыми японскими партиями на современном этапе, анализирует конфигурации, которые возникли в партийной системе Японии после последних выборов в Парламент, и определяет перспективы развития партийной системы.

Ключевые слова: Япония, партийная система, партия, правый популизм, выборы.

Summary

Sergiienko T. I. Japan's party system: on the way to change. – Article.

The article analyzes the party system of modern Japan. The author considers the features of its development at the end of the 20th century at the beginning of the 21st century, identifies the main stages in the development of the party system and examines the characteristic features at each stage. The causes and prerequisites of development of transformation processes in the party sphere are analyzed, the main phenomena that emerged in different periods are identified. Particular attention is focused on the establishment of the Democratic Party of Japan and New Komeito in 1998, which have become one of the main players in the Japanese political arena, and on the characteristics of the elections to the House of Representatives in 2009 and 2012, that became a turning point for the Japanese party system. The author considers the features of the development of populism and right-wing populist parties in Japan. The article pays attention to the relations between the key Japanese parties at the present stage, analyzes the configurations that emerged in the party system of Japan after the last parliamentary elections, and determines the prospects for the development of the party system.

Key words: Japan, party system, party, right populism, elections.